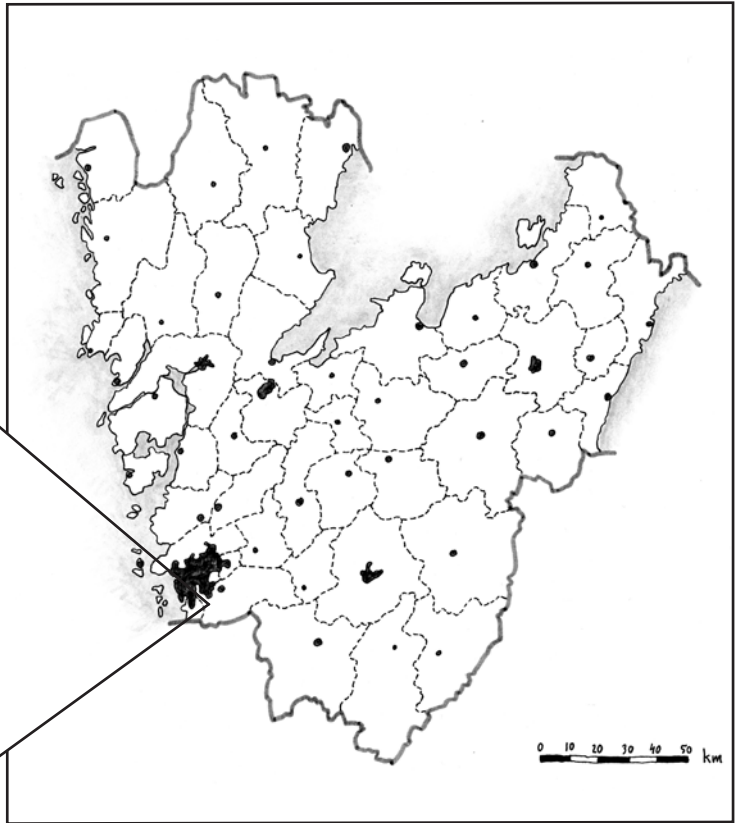
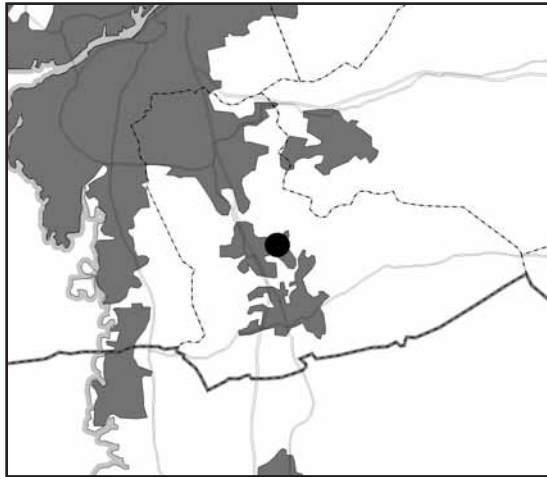

Ny fornlämnning 1306:1, Stretered 1:191

Källered socken, Mölndals kommun. Arkeologisk utredning

Thomas Johansson

***Ny fornlämning 1306:1
Stretered 1:191, Kållered
socken, Mölndals kommun
Arkeologisk utredning***

Thomas Johansson

Ny fornlämning 1306:1, Stretered 1:191, Kållered socken, Mölndals kommun
Arkeologisk utredning

Kulturhistoriska rapporter 172
© Rio Kulturkooperativ 2013

Fastighet: Stretered 1:191, Kållered socken, Mölndals kommun, Västra Götalands län
Länsstyrelsebeslut dnr: 431-37649-2012
Belägenhet i SWEREF 99: Norr 6388990 m, Öst 325370 m
Höjd över havet: 45-55 meter
Beställare: Mölndals kommun, Stadsbyggnadskontoret
Projektnummer: 1306
Projektansvarig: Lillemor Olsson
Fältansvarig: Thomas Johansson
Övrig personal: Magnus von der Luft
För personalens meriter hänvisas till Rio Kulturkooperativs hemsida.
Fältarbetstid: 2013-05-28 - 2013-05-29
Undersökningsområdets storlek: 24 000 m²

Arkiv: Rio Kulturkooperativ

Foton: Där fotograf ej anges är bilder tagna av fältpersonalen.

Omslagsbild: Västra delen av utredningsområdet under schaktningsarbetet. Foto mot söder.

Orienteringskarta: Framställd av Rio Kulturkooperativ med data från Map Maker, FMIS samt Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Topografisk grundkarta samt plankarta: Tillhandahållen av beställaren.

Övriga kartor och situationsplaner: Framställda av Rio Kulturkooperativ.

Redigering och layout: Optimal Press

Tryck: Nordbloms Trycksaker AB, HAMBURGSUND

ISSN 1652-1897

Sökord: Stenålder, bronsålder, järnålder, keramik, boplatsgrop

Rio Kulturkooperativ
Ekelidsvägen 5
457 40 FJÄLLBACKA
www.riokultur.se
rio@riokultur.se

Innehåll

<i>Sammanfattning</i>	5
<i>Syfte</i>	7
<i>Metod</i>	7
<i>Utredningsområdet</i>	7
<i>Tidigare undersökningar</i>	8
<i>Utredningsresultat</i>	8
<i>Fynd</i>	11
<i>Anläggningar</i>	11
<i>Analysresultat</i>	11
<i>Tolkning</i>	11
<i>Antikvarisk bedömning</i>	12
<i>Källor</i>	13
<i>Bilagor</i>	15
1. <i>Schakt</i>	
2. <i>Anläggningar</i>	

Ny fornlämning 1306:1 Stretered 1:191, Kållered socken, Mölndals kommun Arkeologisk utredning

Sammanfattning

Under två dagar i maj 2013 genomförde Rio Kulturkooperativ en arkeologisk utredning på fastigheten Stretered 1:191.

Under utredningens gång grävdes 24 schakt. Stora delar av den undersökta ytan visade sig vara störd av sentida aktivitet i form av jordomflyttningar, kabel- och dikeschakt. På en del av ytan fanns påförda rivnings-/byggmassor ovanpå matjord med grässvål.

I ett schakt, S22, påträffades en anläggning i form av en boplatsgrop. I fyllningen påträffades två bitar förhistorisk keramik samt ett flintavslag. Inga andra lämningar påträffades

i kringliggande schakt. Anläggningen bedöms ha tillhört en boplatsyta som i dag är bortplöjd och förstörd av sentida aktiviteter i området. Denna boplatsyta kan ha varit samtida med den närbelägna fornlämningen RAÄ Kållered 34 som är daterad till neolitikum och brons- till järnålder.

Anläggningen utgör en fornlämning med tillfällig identitet: Rio 1306:1. Efter avslutad utredning är denna fornlämning att betrakta som undersökt och borttagen. Inget lagskydd kvarstår på platsen.

Illustration 1: Översikt över östra Källered och Stretered. Utredningsområdet och närliggande fornlämningar har markerats. Notera närheten till fornlämningen Källered 34 öster om utredningsområdet. Karta i skala 1:10000.

Syfte

Målet för utredningen var i första hand att förse beställare och myndigheter med information inför fortsatta planerings- och beslutsunderlag. Huruvida fornlämningar fanns inom undersökningsområdet samt statusen på dessa skulle vara klarlagt efter avslutad undersökning.

Metod

Inom utredningsområdet grävdes schakt med grävmaskin. Ett flertal av schakten togs upp med dubbel skopbredd i syfte att identifiera eventuella anläggningar och kulturlager. Fynd sorterades i fält och separerades utifrån iakttagen lagerföljd och kontext. Därefter återdeponerades fynden i respektive grävenhet. Samtliga iakttagna, arkeologiska och kulturhistoriska, lämningar mättes in med GPS. Schakt och provgropar mättes in med GPS och lagerföljden dokumenterades med beskrivning och fotografi.

Utredningsområdet

Utredningsområdet utgörs av fastigheten Stretered 1:191 som är belägen i östra delen av

samhället Kålleröd i Mölndals kommun. Stretered är beläget på höjderna mellan Livered i väst och Tulebosjön i öst, *illustration 1*. Ytan omfattar cirka 24 000 kvadratmeter mark som i dagsläget utgörs av gräs- och slybevuxna flacka slänter. Ytan är uppdelad i en stor västlig del som omfattar cirka 20 000 kvadratmeter och en mindre östlig del om cirka 4000 kvadratmeter. Området är omgivet av ett bostadsområde i söder, Tulebovägen i norr och Stenmursvägen i väster. De delar av ytan som finns närmast vägarna är kraftigt omformade med diken, slänter och utfyllda områden. I nordvästra delen av utredningsområdet finns en cykelväg nedgrävd under Tulebovägen. På den sydvästra delen av ytan finns en gräsbevuxen stor dumphög, förmodligen en rest från byggnationen av det närliggande villaområdet, *illustration 2* och *omslagsbilden*. Över den västra större delen av utredningsytan löper några större diken. Den östligaste delen är belägen cirka 200 meter väster om Tulebosjön. På denna yta finns också en större gräsbevuxen dumphög, *illustration 3*. Höjden över havet är mellan 45 och 55 meter.

Illustration 2: Västra delen av utredningsområdet. Foto mot nordost.

Illustration 3: Östra delen av utredningsområdet. Foto mot nordost.

Vid en genomgång av befintliga digitaliserade historiska kartor framkommer att området fram till 1970-talet har utgjorts av jordbruksmark till hemmanet Stretered. Utredningsområdet är markerat som odlingsmark på 1888 års karta över rågångar i hemmanen Stretered och Liveröd och på 1965 års ekonomiska karta fortfarande som jordbruksmark.

Mölnåls kommun och Kållerredstrakten är rik på fornlämningar från alla förhistoriska perioder. Områdets läge med närheten till havet och sjösystemen i inlandet har gjort området gynnsamt för bosättningar. Under stenåldern utgjordes det som i dag är Fässbergsdalen en långsmal havsvik som sträckte sig från väster mot inlandet och längs med de dåtida vattendämlarna finns i dag otaliga stenåldersboplatser. I Kållerred, i väster, finns stensättningar, boplatser och fyndplatser. I Liveröd finns fossil åkermark, hägnadssystem och runt Tulebosjön finns flera boplatser och fyndplatser. Dateringarna på dessa lämningar sträcker sig från stenålder in i medeltid.

Tidigare undersökningar

Inga arkeologiska undersökningar har genomförts inom området. I närområdet finns ett parremarkabla fornlämningar som har undersökts och som bör nämnas.

Kållerred 34, en boplatser/aktivitetsyta. Denna fornlämning är belägen endast 100 meter söder om det aktuella utredningsområdet. Vid en arkeologisk förundersökning år 2000 påträffades två kokgropar, elva gropar och tre stolphål samt fynd av flinta. Vid den efterföljande slutundersökningen undersöktes 132 kokgropar, sex härdar och åtta stolphål. I fornlämningens norra del bestod kokgropssystemet av tre parallella rader, åt söder övergick systemet till ett enradigt system. I en kokgrop gjordes fynd av brända ben av djur. I mitten av systemet påträffades en rektangulär stenpackning, i vars anslutning det framkom enstaka krukskärvar och bränd flintor. De åtta stolphålen utgjorde lämningarna efter ett stolphus. Övriga fynd utgjordes av keramik, brända ben och flintor. C14-analyser gav dateringar mellan 800-400 f. Kr. Mängden kokgropar ger att platsen kan tolkas som en kultplats.

Kållerred 77, en boplatser. Fornlämningen som är belägen cirka 350 meter sydost om utredningsområdet, på samma höjdplatå som Kållerred 34, undersöktes 1998. Vid undersökningen framkom härdrester, en grop samt neolitisk keramik och flinta. Inlagrat i sandlagret under ploglagret framkom en koncentration med flintavslag och föremål bestående av bl.a. spån, sticklar och pilspetsar. Typologiska jämförelser samt strandförskjutningsstudier och C14-analys visade att området utnyttjats dels under senpaleolitikum, dels yngre bronsålder/förromersk järnålder.

Med dessa fornlämningar i åtanke inleddes den arkeologiska utredningen av fastigheten Stretered 1:191.

Utredningsresultat

Under utredningens gång grävdes 24 schakt. Schakten fördelades jämnt över utredningsområdets yta, illustration 4.

I utredningsområdets stora, västra del, grävdes 20 schakt (S1-S20). Stora delar av denna

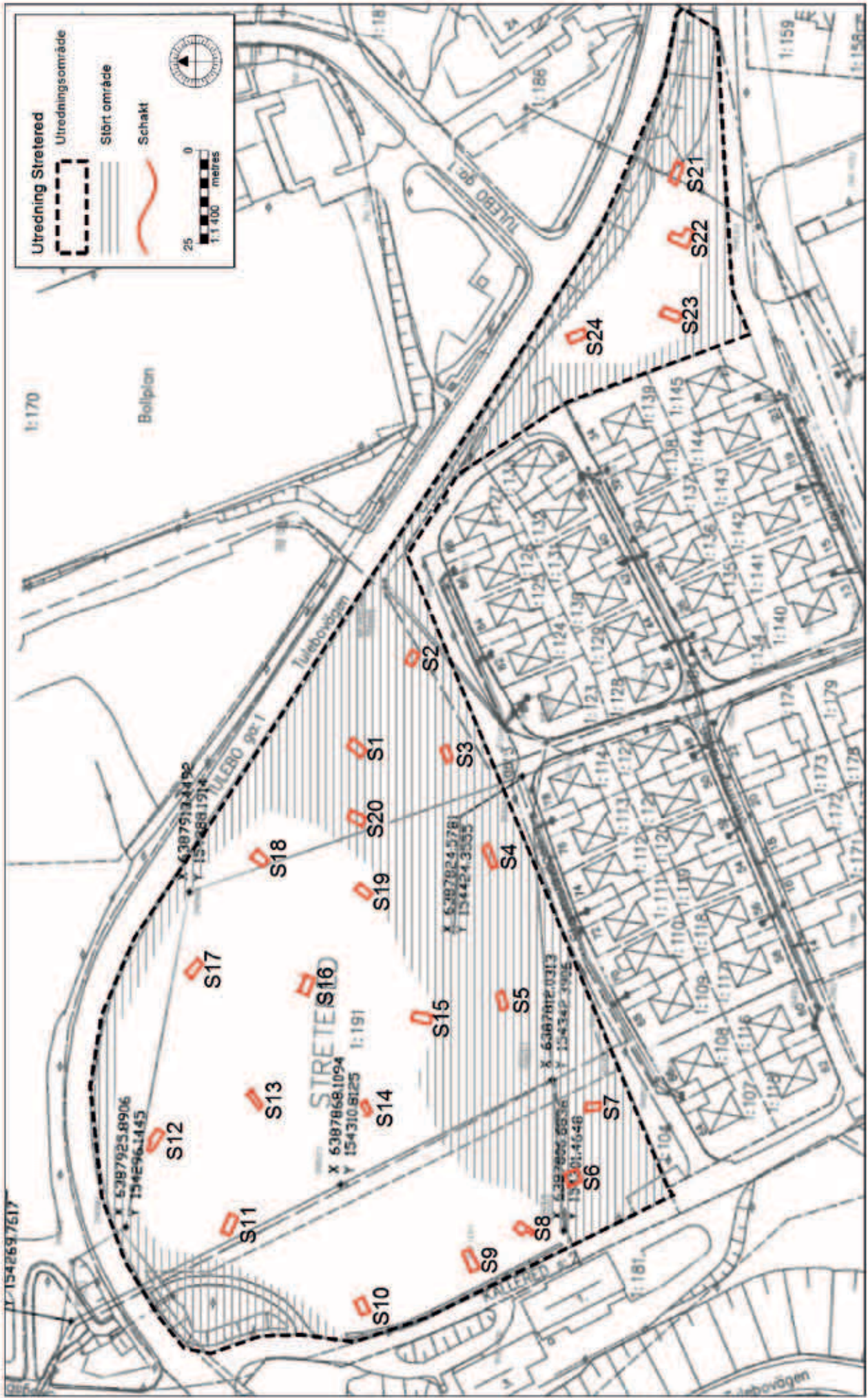

Illustration 4: Utredningsområdet med grävda schakt och uppskattade störda ytor. Karta i skala 1:1400.

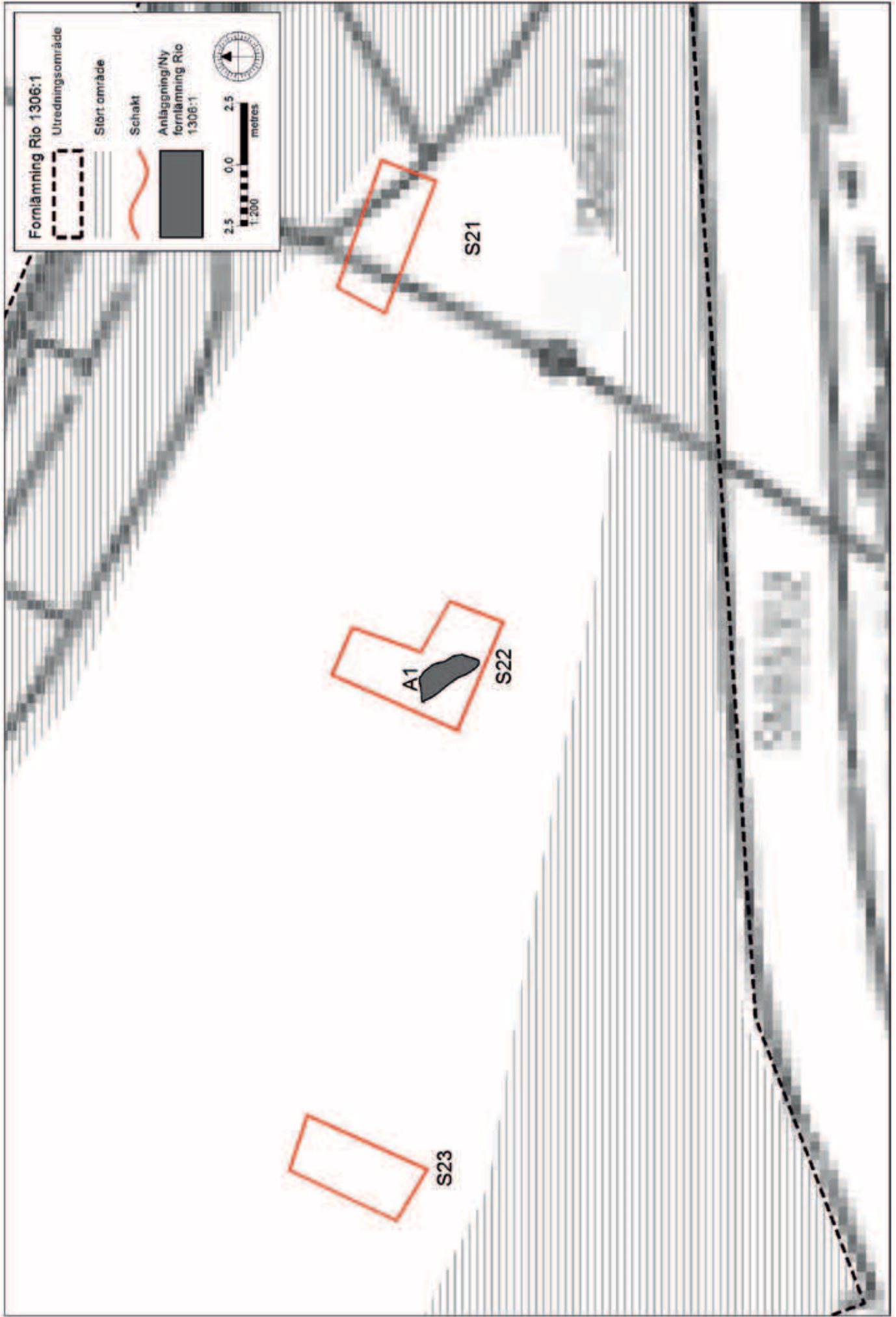

Illustration 5: Östra delen av utredningsområdet med platsen för ny fornlämning Rio 1306:1. Karta i skala 1:200.

yta visade sig vara störd av sentida aktivitet i form av jordomflyttningar, kabel- och dikeschakt. På en stor del av ytan fanns påförda rivnings-/byggmassor, förmodligen från anläggande av bostadsområdet söder om utredningsområdet. Ovanpå dessa massor fanns i flera schakt påford matjord med grässvål. Invid Stenmursvägen, i utredningsområdets östra del fanns rester av ett äldre matjordslager. Detta avtecknade sig i lagerföljden som ett cirka 0,05-0,15 meter tjock mörkbrun humös sandjord.

I utredningsområdets östra del grävdes fyra schakt (S21-24). Ytan genomkorsades av elkablar, diken och avloppstrummor. Delar av denna yta var även påford med stora mängder jordmassor. I ett schakt, S22, påträffades en anläggning i form av en boplatsgrop, se *illustration 5*. Övriga schakt på ytan innehöll inga spår av lämningar.

Fynd

Fynd dokumenterades utifrån iakttagen lagerföljd och kontext. Fynden sorterades med stöd av "Sorteringsschema för flinta", *Andersson et al. 1978*. Samtliga fynd återdeponerades efter registrering.

Fynd av förhistorisk karaktär fanns i S22, här påträffades ett avslag av flinta. Avslaget påträffades i fyllningen från en anläggning, A1. I anläggningen hittades även två bitar förhistorisk keramik. Därtill fanns två naturliga flintor i matjorden i schaktet.

I S21 och S23 påträffades fynd i form av naturflinta (ej bearbetad) i matjorden.

Recenta fynd fanns i matjorden i så gott som samtliga schakt. Dessa utgjordes av glas, porslin, metallskrot, plast, tegel. Därtill fanns det schakt som innehöll stora mängder byggavfall.

Anläggningar

I S22 påträffades en anläggning, A1. Vid schaktningen framträdde anläggningen som en stor oval, cirka 2,4 x 0,9 meter stor och belägen i nordväst-sydöstlig riktning, *illustration 6*. Fyllningen utgjordes av en brun humös sandjord. Anläggningen var nedgrävd i en gul sand. Vid genomgrävning av anläggningen framkom

Illustration 6: Planfoto av boplatsgropen A1, sedermera ny fornlämning Rio 1306:1. Foto mot sydost.

att den var 0,65 meter djup och innehöll två fyllningar; en 0,4 meter tjock brun humös sandjord samt en 0,2 meter tjock mörkbrun humös sand med sot- och kolinslag, *illustration 7*. Den sistnämnda fyllningen fanns i den sydöstra delen av anläggningen och i botten av anläggningen. Nedgrävningskanterna var tydliga, den sydöstra kanten var flack. I fyllningen påträffades två bitar förhistorisk keramik, ett avslag samt enstaka skörbrända stenar.

Analysresultat

Medel för fyra vedartsbestämningar och två ¹⁴C-dateringar fanns avsatta i kostnadsberäkningen. Inga av dessa ansågs dock nödvändiga för tolkningen av platsen.

Tolkning

Den äldre matjordshorisonten som påträffades invid Stenmursvägen på den västra delen av den västra undersökningsytan härrör troligen från tidigt 1900-tal eller från tiden innan moderna plogar användes i jordbruket.

Illustration 7: Profilmfoto av boplatzgropen A1. Notera de två fyllningarna. Foto mot öster.

Anläggningen, A1, bedöms utgöra en boplatzgrop. Troligtvis rör det sig om en avfallsgrop med två faser: en fas där botten har fyllts med kol- och sotblandad jord och en fas där humös sandjord har lagts ovanpå. Om sandjorden utgör en sekundärfyllning där dåtidens matjord har hamnat ovanpå den andra fyllningen får vara osagt. Inga spår av äldre matjord finns på platsen. De fynd som finns i fyllningen tyder på att platsen bör ha hört till en boplatz som i dag är förstörd av sentida aktivitet. Fynden är av rudimentär karaktär och kan inte närmare datera platsen än till förhistorisk tid.

Närheten till Kållerød 34 och den rikedom som den boplatzen uppvisade gör att en blir frestad att tro att det funnits flera ytor i trakten som kan knytas till denna fornlämning. Kanske har A1 varit del i en boplatz som har varit sammankopplad med Kållerød 34? Bebyggelsen i Stretered har under de sista 50 åren vuxit snabbt och det är inte omöjligt att det har

funnits flera okända boplatser på platser som i dag är bostadsområden.

Lyfter vi blicken från boplatzgropen och de få fynd som däri framkom kan en alltså säga att det finns en möjlighet att platserna är samtida.

Antikvarisk bedömning

Anläggningen, A1, utgör en fornlämning med tillfällig identitet: Rio 1306:1, *illustration 5*. Fornlämningen dateras till neolitikum och brons- järnålder. Inga andra lämningar påträffades och avsaknaden av fynd på resten av undersökningsytan gör att anläggningen skall ses som en isolerad rest.

Med denna utrednings avslutande är fornlämningen Rio 1306:1 att betrakta som undersökt och borttagen och inget lagskydd finns längre för platsen.

Källor

Litteratur

Andersson, Stina , Rex Svensson, Karin och Wigforss, Johan	1978	Sorteringsschema för flinta. Göteborgs arkeologiska museum
Nordqvist, B.	2005	Kultplatsen i Stretered: Västergötland, Kållereds socken, Stretered 1:1, RAÄ 34, 77:2 och 85: arkeologisk förundersökning och slutundersökning. Riksantikvarieämbetet.

Digitala källor

FMIS – Riksantikvarieämbetes fornsök	2013	http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok
Lantmäterimyndighetens arkiv	1888	Karta öfver rågångarna omkring hemmanen ½ mantal Stretered och 11/48 mantal Liferöd uti Kollereds socken, Askims härad och Göteborgs län. 14-Kål-60
Rikets allmänna kartverks arkiv	1965	Ekonomiska kartan. Kållerred J1 33-6B8f68

Bilagor

Bilaga 1. Schakt

Alla måttangivelser är i meter.

I samtliga schakt framkom recenta fynd i matjordslagret.

S1		S7	
3,6x2,6		3,7x1,6	
0-0,75	Fyllnadsmassor och jord	0-0,45	Fyllnadsmassor
0,75-1,10	Torv och matjord	0,45-0,84	Ljusbrun siltig sand
1,10-1,18	Brun silt		
1,18-1,35	Gulgrå lera	S8	
		5x2,2	
		0-0,6	Matjord, stora stenblock
		0,6-0,87	Ljusbrun sandig silt
		S9	
		6x2,5	
S2		0-0,23	Matjord
5,4x2,5		0,23-0,35	Ljusbrun siltig sand
0-0,3	Fyllnadsmassor		
0,3-0,56	Torv och matjord	S10	
0,56-0,66	Gulgrå lera	3,8x2,5	
		0-0,35	Matjord
S3		0,35-0,43	Äldre matjordslager
6,5x5		0,43-0,6	Rödbrun sandig grus
0-0,9	Fyllnadsmassor		
0,9-1,2	Torv och matjord	S11	
1,2-1,3	Gulbrun lera	5,4x2,4	
		0-0,4	Matjord
		0,4-0,49	Äldre matjordslager
S4		0,49-0,57	Ljusbrun sand
6x1,5			
0-0,8	Fyllnadsmassor	S12	
0,8-1,0	Torv och matjord	6x2,4	
1,0-1,03	Gul silt	0-0,35	Matjord
1,03-1,15	Gulgrå lera	0,35-0,4	Äldre matjordslager
		0,4-0,5	Ljusbrun sand
S5			
4,4x2,5		S13	
0-0,78	Fyllnadsmassor	5x1,4	
0,78-1,12	Gulbrun sandig silt	0-0,4	Matjord
1,12-1,15	Gulbrun siltig lera	0,4-0,55	Äldre matjordslager
		0,55-0,70	Brun siltig lerjord med sandlinser
S6			
4,2x3,7		S14	
0-0,52	Matjord	3,7x1,5	
0,52-0,95	Gulbrun sandig silt blandad med äldre matjord	0-0,33	Matjord
		0,33-0,42	Rödbrun sandig grus
Kommentar: Schaktet mycket stört av sentida aktivitet.		0,42-0,58	Ljusgrå/brun sandig silt

S15
5,3x2,3
0-0,35 Matjord
0,35-0,55 Gråbrun sand

S16
5x2,2
0-0,64 Matjord
0,64-0,95 Gråbrun sand
0,95-1,08 Gulbrun sand

Kommentar: Stort dike i schaktets mitt.

S17
4,6x2,5
0-0,35 Matjord
0,35-0,50 Gulbrun sandig silt

Kommentar: Stort täckdike i schaktet.

S18
4x2,7
0-0,5 Matjord
0,5-0,59 Gulbrun sandig silt

S19
4,6x2,3
0-0,37 Matjord
0,37-0,58 Brun silt

S20
4,6x2,7
0-0,4 Fyllnadsmassor
0,4-0,85 Torv och matjord
0,85-1,0 Grågul lerig silt

S21
5,1x2,3
0-0,32 Matjord
0,32-0,4 Fin gulbrun sand

Kommentar: Fynd av en bit naturlig flinta i L1.

S22
5,5x4,8
0-0,5 Matjord
0,5-0,75 Gul sand

Kommentar: A1, en boplatsgrop, påträffades i L2. Matjordens mäktighet tilltar mot söder.

S23
4,5x2,3
0-0,45 Matjord
0,45-0,5 Ljusbrun lerig silt

Kommentar: Fynd av en bit naturlig flinta i L1. Schaktets södra del är störd av sentida aktivitet.

S24
4,8x2,2
0-0,35 Matjord
0,35-0,45 Siltig sand

Bilaga 2. Anläggningar

A1 – Boplatsgrop

Framkom i S22 på undersökningsområdets östra del, *illustration 5*. Platsen består av en mot söder svagt sluttande gräsbevuxen yta. Kring schaktet finns flera mycket störda ytor. Här finns påförda massor och kabel- och avloppsledningar löper över ytan.

Anläggningen fanns i schaktets södra ände och skars till att börja med av den östra schaktväggen varpå schaktet utökades åt öster för att få fram anläggningen i sin helhet. Vid fram-schaktningen var ytan till att börja med diffus för att bli tydlig när schaktet grävdes ned till en gul sand. Schaktningen avbröts på cirka 0,65 meters djup, *illustration 6*. Anläggningen var oval i ytan med en storlek om cirka 2,4x0,9 meter med en nord-sydlig utbredning. I ytan verkade fyllningen bestå av brun humös sandjord.

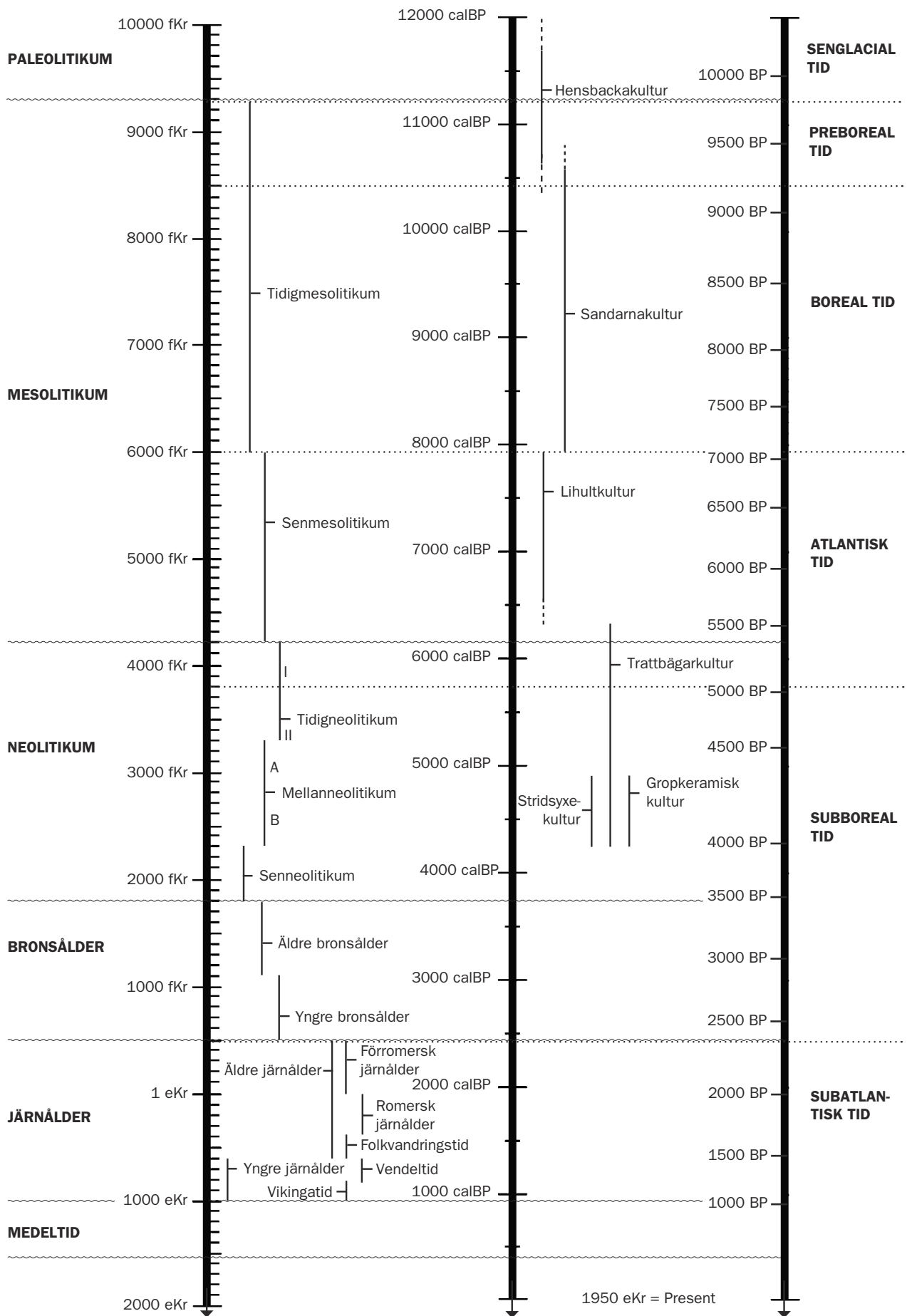
Anläggningen genomgrävdes med grävmaskin och för hand för att få fram en bra profil, *illustration 7*. I profilen visade det sig att anläggningen innehöll två fyllningar. Den övre, norra delen av anläggningen bestod av den

tidigare nämnda bruna humösa sandjorden ned till ett djup av 0,4 meter. Under denna fyllning och även i ytan i den södra delen av anläggningen fanns en mörkbrun humös sand med sot- och kolinslag. I båda fyllningarna fanns även ett tiotal skörbrända stenar spridda. Som djupast var anläggningen i den norra delen där den nådde ett djup av 0,6 meter. Här var nedgrävningen tvär, medan den i södra delen var flack.

Fynd av två bitar keramik samt ett avslag gjordes i anläggningen. Dessa kom troligen från den övre delen av gropen. En handfull naturflinta påträffades också. Keramiken var med all säkerhet förhistorisk.

Att anläggningen har bevarats i en annars så av sentida verksamhet påverkad miljö kan bero på matjordens mäktighet på platsen. Södra delen av S22 grävdes på en liten platta av matjord som kan ha byggts upp under årtionden av odling. Plattan kan ha bildats vid en "plogvändning". Matjorden har ansamlats här. Tvärs över ytan där S22 grävdes fanns ett grunt dike som sänkar skar anläggningens nordligaste del.

Sammanställd av: Swedberg & Östlund. Källor: Nielsen 1993, Andersson & Ragnesten (red) 2005, OxCal

